lüalt, sadade kaupa — oma rahwale truuks jäänud, siis olekſiwad Eesti asjad hoopis teised.

Just Eestlaste eneste seast õpetatud mehed kuuldakse tihti rääkiwat: „Jah, Eestlased on weel wäga rumalad, Eesti keel on alles wäga harimata ja puuduline, ei ole Eesti keeles sügawama õpetuse raamatuid, kust haritud waim wõiks toidust“ leida ja nõnda edasi.

Kui kõik mehed, kes meie rahwa seast wälja tulewad, nii hakkawad rääkima, ega siis küll asi ei edene. Otab igaüks, et teised temale kõik peawad walmis tegema, siis on sant küll. Ei mitte, iga üks peab ise kät adra külge panema, siis läheb asi edasi, muidu mitte. Ega ometi nüüdne haritud Saksa, Prantsuse keel ja muud haritud keeled esialgu nõnda ei olnud. Nad oliwad niisama harimata kui nüüd mitmed keeled. Mis teadis Kristuse sündimise aegne poolmetsaline Sakslane nüüdsest peenikesest Saksa keelest ehk teadusest? Ei mitte märkigi! See on kõik usina uurimise ja wirga töö läbi neile saanud. Muidu ei ole midagi tulnud. Kui Sakslased olekſiwad ootama hakanud, et teised seda pidiwad tegema, siis ei oleks nad ialgi haljale oksale jõudnud.

Ka meie ei tohi seda ial loota, et teised meie eest peawad tööd tegema hakkama. Ise peame seda tegema. Muidugi on meie hulgast palju meie rahwa haritud poegi lahkunud, kes ial enam tagasi ei tule. Niisuguseid saab ka edaspidi küllalt olema. Iseäranis saawad mehed, kes sel wiisil kaswatatud ja koolitatud saawad, kui meie jutus karjapoiss

Mardist nägime, kõik oma rahwale selga pöörma. Nad saawad oma wanemad ja sugulased ära põlgama ja nendest häbenema.

Sellegi pärast ei tohi meie lootust ja tööd maha jätta. Ei pea see meid mitte hirmutama isamaa põllul tööd tehes ja teda hoolsaste harides.

Pikkamisi läheb asi küll; see on tõsi. Aga ialgi ei ole suurte asjadega lugu teisiti olnud. Et asi pikkamisi läheb, näeme iseäranis kahest uuema aja ettewõtmisest Eestlaste keskes: esimene on Aleksandri-kool, teine Kirjameeste Selts.

Meie Aleksandri-kool tahab ülema waimu harimisega hakatust teha meie oma meeles ja keeles, ilma et seda teiste juurest läheksime kerjama, nagu see nüüd peab sündima, sest et teist teed ei ole. Muidugi ei sünni see ilma teiste keelteta, sest üksgi ülem kool ei õpeta ühes ainsamas keeles üksi, Aleksandri-kool ka mitte. Aga kui õpetus õiget wilja peab kandma, siis peab teda nõnda antama, et õppija temast täieste aru saab. See wõib üksi emakeeles sündida. Emakeele abiga wõib ka teiste keelte ära õppimine mõnusal wiisil edasi minna. Seda tean mina wäga selgeste, sest et ma seda oma elus olen ära näinud.

Ma olen näinud, kuda meie rahwa lapsed, keda Saksa kooli toodi, aastate kaupa nagu nuiad koolitoas istusiwad, aga midagi ei õppinud. Koolmeister andis Saksa keeli wäga häädõpetust, aga nemad ei saanud aru, sest et keel puudus. Ei olnud keegi, kes neile asja aru saadawalt ära seletas. Mis üles anti, õppisiwad masina wiisi pähä, aga südamesse ei tulnud midagi. Kõigest hääst, mis koolmeister